

Володимир Черкасов,

Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради,
вул. Минайська, 38/80, м. Ужгород, 88000
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9112-3468>
Cherkasov_2807@ukr.net

УДК 378.147.091.33:78(493)
DOI: <https://doi.org/10.28925/2518-766X.2023.85>

МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В КРОСКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ РЕСПУБЛІКИ МАЛЬТА

У статті здійснено спробу дослідити та узагальнити досвід музично-естетичного виховання, організацію загальної музичної освіти дітей і молоді в кроскультурному середовищі Республіки Мальта. На основі аналізу програмного матеріалу розглянуто пріоритетні види діяльності на уроках і під час організації позакласної роботи з художньо-естетичного виховання. Особливу увагу приділено вокально-хоровій роботі, вивченню та виконанню народних пісень, а також залученню учнів до знайомства з творами вітчизняних та зарубіжних композиторів, формуванню у дітей і молоді світоглядних уявлень засобами музичного мистецтва.

Ключові слова: музично-естетичне виховання дітей і молоді, кроскультурний простір, народна пісня, слухання музики.

Volodymyr Cherkasov

Musical and Aesthetic Education of Children and Youth in the a Cross-Cultural Space of the Republic of Malta

The article attempts to investigate and generalize the experience of musical and aesthetic education, the organization of general musical education of children and youth in the cross-cultural space of the Republic of Malta. On the basis of the analysis of the program material, the priority types of activities in the lessons and during the organization of extra curricular work on artistic and aesthetic education were considered. Particular attention is paid to vocal and choral work, study and performance of folk songs, as well as involving students in familiarizing themselves with the works of domestic and foreign composers, forming worldviews in children and young people by means of musical art.

It has been proven that students are active and resourceful, independently find and present folk songs in lessons that they have heard performed by members of their families or acquaintances of the older generation. A dominant role in music lessons is played by listening to and analyzing the musical works of classical composers and studying the work of Maltese composers. Composers and their works are presented, which are included in music education programs.

Key words: musical and aesthetic education of children and youth, cross-cultural space, folk song, listening to music.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023

© Черкасов В., 2023

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Організація освітнього процесу в мистецьких закладах вищої освіти передбачає ознайомлення майбутніх педагогів-музикантів і вчителів музичного мистецтва з сучасними

концепціями та системами музично-естетичного виховання дітей і молоді в різних країнах світу. Інтеграційні процеси, які відбуваються у науковому, освітньому і кроскультурному просторі мотивують майбутніх фахівців до подальшого творчого зростання і формування професійної

майстерності. За такого підходу ознайомлення з організацією музично-естетичного виховання в кроскультурному просторі Республіки Мальта є актуальним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз джерел педагогічного та мистецького спрямування засвідчує, що вітчизняними й зарубіжними науковцями (Л. Л. Волинець, Т. Є. Кристопчук, Л. М. Масол, Г. Ю. Ніколаї, О. М. Олексюк, О. Я. Ростовський, А. А. Сбруєва, С. О. Сисоева, Л. Л. Халецька, В. Ф. Черкасов, І. О. Ярмач) із різних позицій висвітлено й розкрито ті чи інші питання становлення та розвитку загальної музичної освіти в країнах Західної Європи. Проте студіювання першоджерел і аналіз науково-методичної літератури з досліджуваної проблеми дають змогу дійти висновку, що невисвітленими залишаються питання організації музично-естетичного виховання дітей і молоді в Республіці Мальта.

Мета статті полягає у дослідженні та осмисленні організації та змісту музично-естетичного виховання дітей і молоді в кроскультурному просторі Республіки Мальта.

Методологія дослідження полягає у використанні системного підходу до узагальнення досвіду музично-естетичного виховання дітей і молоді в Республіці Мальта. Задля досягнення мети в дослідженні було застосовано теоретичні методи, зокрема аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення для встановлення рівня теоретичного й практичного розв'язання проблеми. До того ж основну увагу зосереджено на вивченні та узагальненні першоджерел.

Виклад основного матеріалу. Республіка Мальта — це південноєвропейська острівна держава, що складається з архіпелагу в Середземному морі. Система освіти на Мальті тісно пов'язана з британською системою освіти, тому тут високі стандарти порівняно з іншими європейськими країнами.

Керівництво Республіки Мальта несе відповідальність за забезпечення загального доступу мальтійських громадян до освіти, яка є обов'язковою для дітей до шістнадцяти років, незалежно від того, у яких школах вони навчаються: державних, релігійних або приватних. Мета освіти — інтелектуальний, моральний та фізичний розвиток своїх громадян, незалежно від того, до яких конфесій вони відносяться та на якій мові спілкуються. У релігійних школах заняття проводять священники, за винятком математики і фізичного виховання.

Навчання у школі мальтійці починають з п'ятирічного віку, викладання і спілкування проходить англійською та мальтійською мовами. Ці дві мови використовуються й у спілкуванні за межами школи. До 1878 року панівною у навчанні була італійська мова, а відвідування школи

через бідність і жебрацтво не було обов'язковим. Сьогодні за організацію діяльності освітніх закладів, фінансування та контроль щодо виконання навчальних планів несе відповідальність Міністерство освіти, культури, молоді та спорту. Уряд країни піклується про організацію навчального процесу, тому за рахунок школи діти отримують підручники і користуються транспортом до школи і назад додому.

Сучасна освітня система Республіки Мальта дублює англійську систему освіти і складається з чотирьох етапів: передшкільний (3–5 років), початковий (5–11 років), вторинний (11–16 років) та вищий. Дошкільна освіта не є обов'язковою. Залежно від вибору батьків діти можуть відвідувати або не відвідувати дошкільні заклади, які повністю фінансуються державою. За даними статистичних досліджень, 95 % дітей відвідують дошкільні виховні заклади, де отримують первинні знання відповідно до освітніх програм [3].

До першого класу приходять діти, які здебільшого відвідували дитячі садочки, мають досвід колективного спілкування та участі у масових ігрових заходах. Згідно з навчальним планом діти вивчають мальтійську мову, англійську мову, математику, соціальні науки, теологію, мистецтва, відвідують уроки фізичної культури. Чотири роки навчання в школі закінчуються державними іспитами з англійської та мальтійської мов, математики та інших дисциплін навчального плану. Діти з віруючих родин складають іспит з теології (католицька релігія). Успішне складання випускних іспитів дозволяє дітям продовжити навчання в молодших класах державного ліцею або загальноосвітніх школах.

В останні десять років загальноприйнятою вважається система оцінки навчальних досягнень учнів, де у віці одинадцяти років діти складають іспит на «одинадцять плюс», що підтверджує закінчення навчання за напрямом середньої шкільної освіти. Успішне складання іспиту «одинадцять плюс» сприяє переміщенню учнів у молодший ліцей або престижну загальноосвітню школу. Діти з гіршими результатами, або коли вони не склали іспит, переходять навчатися в менш конкурентоспроможну середню школу. У ліцеї учні навчаються два роки. Тут у кожній класній аудиторії є комп'ютери, принтер, ноутбук, великий монітор. Для практичних та лабораторних занять з таких дисциплін, як харчові технології або економіка, обладнані спеціальні аудиторії, де є все необхідне для їх проведення. В окремому приміщенні проходять заняття з фізичної культури. Є необхідні музичні інструменти і для проведення занять з музики, заняття інструментальних і хорових колективів та ансамблів малих форм.

Іспити на атестат про середню освіту учні складають у віці 16 років, це є іспит, що дозволяє продовжити навчання у закладах вторинної

освіти, а іспити на атестат зрілості для визначення права на вступ до університету складають у 18 років на базі Міжнародного бакалаврату.

За статистичними даними, на навчання у початкову школу 2008 року було зараховано 26 711 учнів, 25 793 учні навчалися у середніх школах, 6 268 — у професійних навчальних закладах [4]. Приблизно 30 % учнів початкової та середньої школи Мальти навчаються у приватних школах, більшістю з яких опікується католицька церква. Найвищий середній навчальний заклад Мальти — Мальтійський університет, який було засновано 1552 року.

Молодь може здобути освіту на денних та вечірніх курсах загальної середньої освіти та отримати атестат про середню освіту, а також атестат зрілості, який прирівнюється до атестату коледжу та університету М. Реріха. Окрім того, на Мальті працює коледж мистецтв, науки і техніки та Інститут туризму. До того ж в країні активно працюють мовні школи, які пропонують якісну підготовку молоді з англійської мови.

Зважаючи на те, що Республіка Мальта є інтернаціональною державою, тут представлена широка мережа міжнародних шкіл, акредитованих на рівні Міжнародного бакалаврату за міжнародними програмами. Це навчальні програми США, Великої Британії, Франції, Німеччини. Основна мова викладання — англійська. Оплата за навчання прирівнюється до міжнародних стандартів. Окремі школи забезпечують дітям повний пансіон.

На уроках музики діти знайомляться з традиційним видом мальтійської народної музики GHANA (народна пісня). Учні дізнаються, що існує так звана неформальна і формальна народна музика, яка звучить у виконанні як жінок, так і чоловіків на святах та в різних життєвих ситуаціях у супроводі гітари або гармошки. Молоді люди співали любовні пісні на вулицях і під час виконання певної роботи, в барах і ресторанах. Учителі розповідають дітям, що існують три основні види народної пісні, це філ-Голь, тал-Фат і Spiritu Pront. Перший вид народної пісні філ-Голь отримав назву Vogmliza, від назви одного з портових міст Мальти — Бормля. Характерною особливістю пісень такого виду є те, що ці пісні виконують жінки з високим голосом (сопрано). Народні пісні у стилі тал-Фат нагадують меланхолічний стиль балади, вони наближені до мальтійських казок та легенд. Їх виконують як чоловіки, так і жінки, налаштовані на романтичні відносини та ліричний настрій. Spiritu Pront — це вид пісень, який характеризується творчим пошуком і винахідливістю. Виконавці самостійно придумують сюжетну лінію і пропонують імпровізацію на задану тему. За тривалістю звучання ці пісні не мають будь-яких обмежень, вільні у метроритмічній основі й інтервальному співвідношенні.

Цінним є те, що учні проявляють активність і винахідливість, самостійно знаходять і презентують на уроках народні пісні, які вони чули у виконанні членів своїх родин або знайомих старшого покоління.

Домінуючу роль на уроках музики займає слухання та аналіз музичних творів композиторів-класиків та вивчення творчості мальтійських композиторів. До шкільних програм входить ознайомлення дітей з творчістю всесвітньовідомих композиторів, до яких належить видатний німецький композитор, представник епохи бароко Йоганн Себастьян Бах (1685–1750 рр.). Учні дізнаються, що Й. Бах не тільки писав музику, а й був віртуозним органістом, написав твори, які знають і люблять у всьому світі: «Токката і fuga ре мінор» для органа, «Добре темперований клавир» для клавесина, «Сонати і партити для скрипки соло». Підлітки із захопленням слухають музику Людвіга ван Бетховена (1770–1827 рр.), геніального німецького композитора, одного з трьох «віденських класиків», ключової постаті європейської класичної музики періоду класицизму і романтизму. Л. Бетховен писав музику у всіх жанрах свого часу. Найзначнішими вважаються написані композитором інструментальні твори, з-поміж яких: фортепіанні та скрипкові твори, віолончельні сонати, концерти, квартети, увертюри, симфонії. Учні слухають Сонату № 8 «Патетичну» та Сонату № 14 «Місячну». Останню композитор присвятив своїй коханій — юній графині Джульєтті Гвічарді, з якою він познайомився, коли давав уроки гри на фортепіано сестрам Терезі та Жозефіні.

Чільне місце у шкільній програмі займає творчість французького композитора, яскравого представника романтизму й творця романтичної програмної симфонії, новатора XIX століття Гектора Берліоза (1803–1869 рр.), який був також видатним диригентом та засновником нової диригентської школи. Г. Берліоз увійшов в історію як талановитий музичний письменник, який досліджував композиторські школи і зробив істотний внесок у розвиток музично-критичної думки. Його перша романтична програмна «Фантастична симфонія», написана 1830 року, відкриває нову еру програмного романтичного симфонізму, ставши шедевром світової музичної культури. Учні самостійно знаходять матеріали з життя композитора, розповідають романтичну історію його любові до англійської драматичної актриси Генрієтти Смітсон, яку він побачив на сцені паризького драматичного театру 1827 року. Її композитор і присвятив «Фантастичну симфонію» під заголовком «Епізод з життя артиста».

Учні знайомляться з творчою спадщиною відомого італійського композитора Джузеппе Верді (1813–1901 рр.). Написана Д. Верді 1854 року опера «Бал-маскарад» заснована на сюжеті

вбивства короля Швеції Густава III. Учні слухають і аналізують уривки з опери «Травіата», написаної на лібрето Франческо Марії П'яве за мотивами роману «Дама з камеліями» О. Дюма (сина). Ця опера перший раз була поставлена 1853 року на сцені театру Ла Феніче у Венеції і спочатку не була сприйнята глядачами. Однак, коли її було перероблено, вона стала однією з найвідоміших опер, які ставляться на сценах провідних театрів світу. Молодь також знайомиться з шедевром світової музики, оперою «Аїда», перша постановка якої відбулася 1871 року. З великим піднесенням і творчим натхненням композитор розкриває драматичні сцени, наповнені гострою конфліктністю. Кожен з героїв опери представляє неповторний характер, образ, що володіє тільки йому властивим інтонаційним строем. Арії, дуети, ансамблі та хори виконують важливу дієву функцію. Учні спостерігають за розвитком музичної драматургії, переживаючи напружену боротьбу не тільки між ворогами, але й між закоханими. Підлітки звертають увагу на насиченість опери дуетними номерами, які розкривають почуття і стосунки між Аїдою і Амнерісом, між Аїдою і Радамесом, між Амнерісом і Радамесом, між Аїдою і Амонасро. Значну роль відіграє хор і оркестр, звучання яких гармонічно розкриває основний сюжет твору.

З великим шануванням молодь ставиться до музики німецького та англійського композитора епохи пізнього бароко і раннього класицизму Георга Генделя (1685–1759 рр.). Вивчаючи творчість Г. Генделя, учні приходять до висновку, що композитор створив новий музичний жанр — «англійську ораторію», яка відрізняється від італійської більш піднесеною мелодикою і монументальним аранжуванням [2].

Для дітей цікавими є факти про те, як проходило дитинство композитора. Прослухавши розповідь вчителя та переглянувши фільм про Г. Генделя, учні дізнаються, що народився і навчався Георг у Німеччині, потім переїхав і працював у Великій Британії. За все своє життя написав 42 опери та 25 ораторій. Найбільш популярною і всесвітньовідомою стала опера «Месія», хор з якої під назвою «Алілуя!» на тексти Біблії короля Якова виконується на Різдво Христове.

Дітям цікаво те, що у Німеччині Г. Гендель навчався гри на скрипці, клавесині, гобої та органі у видатного органіста і композитора Фрідріха Вільгельма Цахау. У нього ж майбутній композитор опановував курс гармонії, аналізував твори німецьких й італійських композиторів, а 1695 року написав перші свої твори — шість тріо для двох гобоїв та баса. Саме заняття у Ф. В. Цахау сприяли виробленню у Г. Генделя виняткового відчуття різних музичних стилів.

На уроках дітям пропонують відеоматеріали концертних програм відомих симфонічних

колективів, які виконують твори композитора у найпрестижніших концертних залах світу. Учні насолоджуються високоякісним виконанням і мають змогу порівнювати інтерпретації музичних творів різних диригентів. За такого підходу у дітей розвивається відчуття стилю виконання і відчуття форми.

Укладачі шкільних програм значну увагу надають і вивченню творчості мальтійських композиторів. Програмними вимогами передбачено ознайомлення з життям і творчим надбанням відомого французького оперного композитора мальтійського походження Ніколя Ізуара (1775–1818 рр.). Продовжуючи традиції своїх учителів, з-поміж яких відомі музиканти і педагоги Франческо Азопарді та Джузеппе Амендоли, всесвітньовідомі італійські композитори і педагоги Нікола Сала (1713–1801 рр.) та Петро Алессандро Гульєльмо (1728–1804 рр.), Ніколя Ізуара працював у жанрі комічної опери, яка була популярна на початку XIX століття. Учні слухають уривки написаних композитором опер «Joconde» і «Cendrillon», які значний період часу були в репертуарі французьких та німецьких оперних театрів. Окрім того, учні знайомляться з месами, псалмами, монетами та романсами, написаними композитором, характеризують засоби музичної виразності, за допомогою яких композитор передає зміст музичних творів.

На особливу увагу заслуговує вивчення творчості сучасного мальтійського композитора Паче Рувена (1974 р.), який є основоположником морфінга, технології в комп'ютерній анімації, що дозволяє створювати візуальні ефекти плавного переміщення одного об'єкта в інший. Учні із зацікавленістю сприймають відеопрезентацію «Концертно для гітари, клавесина і оркестра», яке прозвучало на Міжнародному фестивалі музики бароко в Валлетте в театрі Манюель у виконанні солістів Мальтійського філармонічного оркестру під орудою Мішеля Кастеллетті. До того ж Паче Рувен написав багато музики для солістів-вокалістів з хоровим колективом, а також сольних концертів для духових та струнно-смичкових інструментів з оркестром.

Із задоволенням учні слухають музичні твори і знайомляться з життєдіяльністю американсько-мальтійського композитора українського походження Олексія Шора (1970 р.). Підлітки дізнаються, що після Чорнобильської катастрофи Олексій переїхав з Києва до Москви, де навчався на механіко-математичному факультеті Московського державного університету. 1994 року сім'я емігрувала до США, де Шор завершив навчання в університеті й отримав докторську ступінь з математики. Зустріч з альтистом Девідом Аароном Карпентером змінила долю майбутнього композитора. Разом з Олексієм Девід записав відеоролик, який зібрав більше 350 000

переглядів у YouTube. Після цього музика Олексія Шора звучала у самих престижних залах світу, з-поміж яких Wiener Musikverein (Вена), Berlin Philharmonie, Carnegie Hall (Нью-Йорк), Kennedy Center (Вашингтон), Великий зал Московської консерваторії, The Concertgebouw (Амстердам), Gasteig (Мюнхен), Wigmore Hall (Лондон), Teatro Argentina (Рим) та ін.

Партитури творів Олексія Шора випускають компанії Breitkopf & Hartel та P. Jurgenson. Концерти з творів композитора транслювалися телеканалами Medici. TV, Mezzo і Euronews. 2018 року було показано низку спектаклів на музику Шора по телеканалам усього світу. У цьому ж році відбулася прем'єра балету «Кришталевий палац», одного зі знакових творів композитора. Увертюра до балету «Кришталевий палац» прозвучала також на 40-ій церемонії вручення премії Gramophone Classical Music Awards в Лондоні.

Уривки музичних творів Олексія Шора учні слухають у відеозаписі. Це твори для скрипки та альту з оркестром, для віолончелі, фортепіано, оркестрова музика, вокальні твори. Після прослуховування учні наголошують, що музика Олексія Шора мелодична і гармонічна, у ній ніжність і лірика, сонце і луна. Це великий імпульс для того, щоб відкривати нові горизонти. Його музика може бути стрімкою і неприборканою, навіть лютою, а іноді вражає своїм спокоєм, умиротворенням і ніжністю.

До репертуару шкільних програм з музики включені музичні твори у виконанні мальтійських співаків та інструменталістів, з-поміж яких оперна співачка Клер Дебоно (1970 р.) (сопрано), диригент і композитор Джозеф Саммут (1926 р.), піаніст і диригент Браян Шембрі (1961 р.), оперний співак, тенор Джозеф Каллея (1978 р.). Із захопленням молодь сприймає музику сучасних виконавців і учасників конкурсу «Євробачення» різних років, починаючи з 1971 року, серед яких: сучасна співачка Ніколь Аццопарді (1996 р.), естрадний співак Джанлука Беззіна (1989 р.), співак Глен Велла (1983 р.), співачка К'яра Сіракуса (1976 р.), співак Курт Каллея (1989 р.), співачка Іра Лоско (1981 р.), естрадна співачка Маргарет Каміллері (1984 р.) та інші.

На уроках учителі музики запроваджують різні методи і прийоми щодо навчання дітей культурі слухання музики. Учні висловлюють свою точку зору й інтерпретують музичний твір, використовуючи різні засоби музичної виразності, а саме: темп, тембр, розмір, регістр, динамічні відтінки і нюанси тощо. Учням дозволяють намалювати ту картину, яку вони уявили під час слухання музики. Діти роблять це з великим задоволенням.

За допомогою фарб вони передають своє внутрішнє сприймання музичного твору, висловлюючи власне відчуття гармонії світу.

Аналіз та інтерпретація класичних творів та творів мальтійських композиторів, а також фольклорної музики неможливі без знання елементарної музичної грамоти. За такого підходу укладачі навчальних програм уважали за необхідне дати дітям знання з основ музичної грамоти. У початкових класах вони знайомляться з розташуванням нот на нотоносці, тривалістю звуків, поняттями «такт», «розмір», «знаки альтерації», «тональність», «інтервал», «динамічні відтінки», «нюанси» тощо. Знання музичної грамоти необхідно їм для опанування навичок гри на музичних інструментах, які використовують на уроках для організації колективного музикування. Гра на народних та ударно-шумових інструментах сприяє не тільки опануванню навичок гри на тому чи іншому музичному інструменті, а також розвиває відчуття метроритму, відчуття сильних і слабких долей у такті, надає можливість розвивати імпровізаційні здібності учнів.

Молодь, яка виявляє бажання навчитися гри на певному музичному інструменті та опанувати основи теорії музики, може брати уроки за додаткову оплату у приватних учителів. Заняття проводяться в індивідуальній формі двічі на тиждень, за умови щоденної самостійної роботи над вдосконаленням виконавських і технічних навичок, розвитку навичок читання нот з листа, опанування репертуару. Учні, що досягли певних результатів, беруть участь у конкурсах і фестивалях різних рівнів, на яких презентують технічні та художні можливості оволодіння інструментом, індивідуальність в інтерпретації музичних творів, здобувають навички сценічно-виконавської майстерності.

Висновки. Таким чином, залучення учнів до активної музичної діяльності, як на уроках, так і в позаурочній роботі, мотивує молодь до подальшої музично-творчої діяльності у різних напрямках музичного мистецтва, розвиває інтелектуально-творчі здібності, які стимулюють розвиток духовності й позитивно впливають на моральне становлення особистості. Участь учнів в різних жанрах і формах колективної музичної діяльності сприяє формуванню сталого інтересу до культурного надбання різних народів світу, мотивує до сприйняття національних і загальнолюдських цінностей.

Перспективи подальших наукових розвідок узагальнюють систему музично-естетичного виховання дітей і молоді в позашкільних закладах естетичного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cherkasov, V., Oleksiuk, O., Bondarenko, L., Kosinska, N. & Maievska, A. (2019). Innovative Model of Communicative Practices. *Journal of History Culture and Art Research* (ISSN: 2147-0626), Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 2019, Vol. 8(2), No. 2, pp. 244–252.
DOI: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i2.2109> Web of Scince
2. Boyden, Matthew, & Kimberley, Nick (2002). George Frideric Handel. *The Rough Guide to Opera*, Rough Guides, pp. 55–70.
3. <http://www.centroaugustocury.com>
4. <http://www.wikinomia.biz>

Стаття надійшла до редакції 31.10.2023 р.

Прийнято до друку 02.11.2023 р.

Кубг.еду.ца